

Anmälan av böcker utgivna 2020

BO ERIKSSON

Stockholms universitet

Föreliggande anmälan avser ett urval av böcker rörande svensk och nordisk historia utgivna 2020. Det rör sig om böcker som redaktionen, med beaktande av recensionsrådets synpunkter, har bedömt som viktiga att uppmärksamma i *Historisk tidskrift*, men som av en eller annan anledning inte har recenserats eller kommer recenseras i tidskriften. Då två år eller mer har förflutit sedan utgivningen av böckerna i fråga anmäls de på detta sätt, för att recensionsavdelningen även fortsättningsvis skall kunna hålla rimlig aktualitet. Till skillnad från de reguljära recensionerna i *Historisk tidskrift* innehåller denna anmälan inga kvalitativa omdömen om de behandlade böckerna.

MONOGRAFIER OCH POPULÄRVETENSKAPLIGA VERK

Magnus Berg, *Romanen och tattaren: Bilden av resandefolket i svensk skönlitteratur 1842 till 2018* (Stockholm: Carlsson Bokförlag 2020). 310 s.

I *Romanen och tattaren* görs ett samlat försök att diskutera termen "tattaren" i svensk skönlitteratur, från Carl Johan Love Almqvists *Tre fruar i Småland* (1842) fram till i dag. I fokus står representationer och stereotyper och deras funktioner i ett kollektivt identitetsarbete. Både kända och mindre kända författare uppmärksammas, såsom Carl Johan Love Almqvist, Viktor Rydberg, August Strindberg, Martin Koch, Stig Claesson, Fredrik Ström, Eyvind Johnson, Majgull Axelsson, Kerstin Ekman, Sara Lidman, Max Lundgren, Thom Lundberg med flera. Ytterst få romaner anlägger de resandes perspektiv. Ofta har "tattaren" fått stå som symbol för något dåligt och farligt och som ett hot mot samhället och gemenskapen. Magnus Berg är etnolog och museolog.

Maja Bondestam, *Människans metamorfos: Ålder och den mognande kroppens politik, 1580–1850* (Nora: Nya Doxa 2020). 429 s.

Metamorfos har med förvandling att göra och är en term och ett synsätt som går tillbaka på antiken. Det är en långlivad och flitigt använd term i svensk och västerländsk kultur och används inom fiktion, botanik, geologi med flera genrer och inriktningar. I denna vetenskapliga studie historiseras de kroppsliga förändringar som människan genomgår och som har med växande att göra. Innebörden av att träda in i vuxen ålder omstöptes i grunden mellan 1580 och 1850. Genom att undersöka ordböcker, lagar, hushållsläror, uppfostringsböcker, medicinska och naturalhistoriska avhandlingar med mera uppmärksammar och diskuterar författaren cykliska och linjära åldersbegrepp och visar hur makt, kropp och tid kopplades samman. Maja Bondestam är docent och universitetslektor i idé- och lärdomshistoria vid Uppsala universitet.

Hans Browall, *Stenålder vid Tåkern*, KVHAA Handlingar Antikvariska serien 57 (Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 2020). 160 s.

I denna arkeologiska studie undersöks Tåkerns och Dagsmosses område vid Alvastra i västra Östergötland. Studien belyser betydelsen av Tåkern och Dagsmossen för stenåldersmänniskans sociala och kulturella liv. Området var en kärnbygd under hela stenåldern med en rik naturmiljö och ett gynnsamt läge för kommunikation åt alla håll. I boken analyseras bosättning, försörjningsekonomi, religiösa och rituella strukturer och kommunikationer med omvärlden. Hans Browall är docent i arkeologi.

Lars-Åke Engblom, *En himla massa program: Göteborgs radio och TV under 100 år* (Lund: Universus Academic Press 2020). 264 s.

En himla massa program handlar om radions och televisionens historia i Göteborg från radions start på 1920-talet fram till i dag. Storhetstiden inföll på 1970-talet, då Göteborg stod bakom produktionen av flera TV-succéer som *Hem till byn* och *Raskens*. Sedan följde andra lyckade satsningar som *På spåret*, Kurt Olsson och Carin Mannheimers serie *Svenska hjärtan*. Ett återkommande tema i boken är förhållandet mellan Stockholm och Göteborg. Men boken beskriver inte enbart konkurrensen med Stockholm och de program som producerats genom åren utan också om vilken bild de skapat av Göteborg. Schablonen av Göteborg som den ”goa och glada staden” har länge fått dominera bilden. Boken är rikt illustrerad med bilder i färg och har tillkommit inom projektet ”Göteborgs massmedier 1920-2020” vars syfte har

varit att uppmärksamma Göteborgs stads 400-årsjubileum 2021. Lars-Åke Engblom är professor emeritus i medie- och kommunikationsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Franciska Hoyer, *Relations of Absence: Germans in the East Indies and Their Families c. 1750–1820*, *Studia Historica Upsaliensia* 270 (Uppsala: Uppsala universitet, Historiska institutionen 2020). 370 s.

I den här avhandlingen undersöks tyskarna som reste till Indiska oceanen med ostindiefararna cirka 1750–1820. Studien avser huvudsakligen männen, eftersom det var främst de som reste. Under sin tid utomlands försökte somliga upprätthålla sina relationer med familjerna hemmavid genom flitigt brevskrivande medan andra bildade nya familjer. Författaren argumenterar för vikten av att just lyfta fram familjen som studieobjekt i ostindiastudier "as a global family history". Avhandlingen bygger på arkivstudier av otryckt källmaterial och fokuserar på 180 tyska familjer från olika samhällsklasser med förbindelser till ostindiefararkompanierna. Författaren menar sig kunna visa hur både män och kvinnor upplevde globalisering i deras dagliga liv i mycket större grad än vad man tidigare trott. Franciska Hoyer är fil. dr i historia vid Uppsala universitet.

Bengt Jangfeldt, *Immanuel Nobel & söner: Svenska snillen i tsarernas Ryssland* (Stockholm: Albert Bonniers förlag 2020). 480 s.

De flesta vet att Alfred Nobel var en framstående vetenskapsman och en skicklig affärsman. Inte lika känt är att uppfinningen av nitroglycerinet som sprängämne, vilket senare utvecklades till dynamit, gjordes i nära samarbete med fadern Immanuel. Fadern var arkitekt, uppfinnare, ingenjör och konstruktör och byggde bland annat den första Skurusundsbron. Också Alfreds bröder, Ludvig och Robert, var begåvade och framgångsrika företagare. I *Immanuel Nobel & söner* presenteras familjen Nobel och deras ekonomiska och vetenskapliga framgångar i Ryssland. I sitt arbete med boken har författaren använt sig av tidigare outnyttjat arkivmaterial. Bengt Jangfeldt är docent i slaviska språk och författare till ett flertal uppmärksammade böcker.

Sverker Jonsson, *Många tidningar var det: Göteborgspressen under 100 år (1920–2020)*. (Lund: Universus Academic Press 2020). 420 s.

Denna vetenskapliga studie har tillkommit inom projektet "Göteborgs massmedier 1920–2020" vars syfte har varit att uppmärksamma Göteborgs stads 400-årsjubileum 2021. I boken behandlas pressens utveckling, då huvudsakligen de dagstidningar som haft Göteborg som utgivningsort. Sär-

skilt uppmärksammas tidningarnas ekonomiska utveckling och marknads- och ägandeförhållande. Till skillnad från många presshistoriska verk, som ofta tar avstamp i tidningarnas innehåll, studeras här i stället tidningarnas ekonomiska och redaktionella historia. Framställningen bygger på tidigare forskning och på studier av officiella källor såsom årsredovisningar, statistik och branschanalyser gjorda av författaren. Sverker Jonsson är professor emeritus i ekonomisk historia på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

Charlie Krautwald, *Kampklar! Venstrefløjen og den militante antifascisme i Danmark 1930–39* (Odense: Syddansk Universitetsforlag 2020). 253 s.

Denna bok handlar om antifascismen som politisk motståndsrörelse till den framväxande fascismen i Danmark under 1930-talet. Boken är först och främst en studie av 1930-talets mobilisering mot fascismen och nazismen från den danska vänsterflygelns sida. Samtidigt uppmärksammar författaren också mellankrigstidens politiska liv, arbetarrörelsens historia och politisk radikal aktivism. Hur kom det sig att somliga valde att reagera på hotet från fascismen med våld i en politisk kultur som annars var uppbyggd på demokratisk parlamentarism? Charlie Krautwald är historiker vid universitetet i Åger.

Niels Lund, *Jellingkongerne og deres forgængere* (Roskilde: Vikingeskibsmuseet 2020). 352 s.

Jellingestenarna är två av Nordens mest kända runstenar. Stenarna är från 950- respektive 970-talet och står placerade vid Jelling kyrka på Jylland i Danmark. Den ena restes av kung Gorm över sin döda hustru Tyra, och bakom den andra (den yngre) stod sonen Harald Blåtand till minne av sin döde far. Dessa personer tillhörde en mäktig vikingatida kungadynasti med centrum i Jelling. I den här populärhistoriska boken presenteras både föregångarna till Gormsläkten, Gorm och Harald Blåtand och de andra kungarna och stormännen som kan förbindas med Jellinge såsom Sven Tveskägg och Knut den store. Niels Lund är professor emeritus i historia vid Köpenhamns universitet.

Andrine Nilsen, *Vernacular Buildings and Urban Social Practice: Wood and people in early modern Swedish society*, Gotarc, Series B, Gothenburg Archaeological Theses (Göteborg: Göteborgs universitet, Historiska institutionen 2020). 317 s.

De flesta människorna i det tidigmoderna samhället bodde i trähus. En stor del av dessa hus har emellertid förgåtts i eld eller rivits i samband med mo-

derniseringar. I denna arkeologiska avhandling söker författaren efter spår av trähusen i syfte att analysera deras betydelse för den tidigmoderna staden. Undersökningen genomförs genom fem mikrostudier: städerna Nya Lödöse, Göteborg, Stockholm, Jönköping och Falun. Resultaten av undersökningarna visar att det var betydligt vanligare med trähus i städerna än vad tidigare forskning anser och att folk från alla samhällsklasser levde i dem. Trots faran med återkommande bränder under perioden spelade trähus en fortsatt stor roll i städerna.

Malin Thor Tureby & Kristin Wagrell, *Vittnesmål från Förintelsen och de överlevandes berättelser: Definitioner, insamlingar och användningar, 1939–2020* (Stockholm: Forum för levande historia 2020). 74 s.

I denna rapport kartläggs överlevandes vittnesmål från Förintelsen samt presenteras hur de vittnat och hur deras redogörelser samlats in 1945–2020. Syftet med rapporten är att sätta fokus på vittnesmål och berättelser med anknytning till Förintelsen med förhoppningen att fler forskare ska börja använda vittnesmålen i större utsträckning än vad som görs i dag. Med ”överlevande” avses dels de judar som överlevde Förintelsen, dels de personer som överlevde nazisternas förföljelser som skedde i samband med Förintelsen. Skriften avslutas med en presentation av webbaserade källor, arkiven och ett urval av forskningslitteraturen. Malin Thor Tureby är professor i historia vid Institutionen Samhälle, Kultur & Identitet, Malmö universitet, och Kristin Wagrell är filosofie doktor i kultur och samhälle vid Linköpings universitet.

Christina Carlsson Wetterberg, *Jag saknar fruntimmer här: En biografi över Anna Bugge Wicksell* (Stockholm: Natur & Kultur 2020). 404 s.

Anna Bugge Wicksell (1862–1928) var en norsk-svensk politiker, jurist, diplomat och feminist vars betydelse för kvinnosaksfrågan länge förblivit marginaliserad eller rent av bortglömd. Den här boken är den första forskningsbaserade biografien över hennes liv och verk. Den tar sin början bland kvinnorrättskämparna i Norge och slutar i Nationernas Förbund. Särskilt uppmärksammas hennes insatser i den internationella storpolitiken. I en tid då den diplomatiska banan var exklusivt manlig kom Anna Bugge Wicksell att utmärka sig och bryta mönstret. Christina Carlsson Wetterberg är professor emerita i historia vid Örebros universitet.

Lars Ericson Wolke, *Stridens verklighet: Döden på slagfältet i svensk historia 1563–1814* (Lund: Historiska media 2020). 384 s.

Vad motiverar en soldat i strid? Vad får honom – soldaten har som regel varit en man – att infoga sig i leden och marschera mot farande glödande klot, som skedde under 1600- och 1700-talens brutala slag? Eller att resa sig upp ur skyttegravarna och göra ännu ett meningslöst anfall mot de nedgrävda fienderna 300 meter bort till det öronbedövande ljudet av kulsprutesvärmar och bombkaskader? För vem stred man egentligen? I *Stridens verklighet* skildras svenska soldaters krigsupplevelser, från 1500- och 1600-talens stormaktstida arméer till svenskarnas FN-insatser i Kongo 1960–1964. Författaren betonar särskilt kamratskapets betydelse för förbandets sammanhållning och soldaternas förmåga att krig. Lars Ericson Wolke är professor vid Försvarshögskolan.

David Larsson Heidenblad, *Ett år av akademiskt skrivande: Erfarenheter och arbetstekniker för unga forskare* (Lund: Studentlitteratur 2020). 128 s.

”De senaste veckorna har jag så smått kommit igång med att skriva på det sjätte kapitlet i min andrabok. Det handlar om hur en organiserad svensk miljörelse började växa fram åren kring 1970.” I *Ett år av akademiskt skrivande* beskriver författaren sin egen tillvaro som forskare. Boken började som en populär blogg om akademiskt skrivande och arbete men har nu också givits ut som bok. Vi får följa ett år av hans forskarliv under vilket han delar med sig av sina tankar kring forskning och skrivande, skrivandets former och förutsättningar, akademisk karriär och föräldraskap och jämställdhet. David Larsson Heidenblad är docent i historia vid Lunds universitet.

Ann-Marie Ivars, *Amerikaminnen: Återvandrare och invandrare berättar* (Stockholm & Helsingfors: Appell förlag & Svenska litteratursällskapet i Finland 2020). 324 s.

Den stora massutvandringen under 1800-talet, som kom att prägla Amerika för lång tid framåt, kan förklaras av *push-and-pull*-faktorer såsom demografi och sociopolitiska orsaker. Utvandringen från de nordiska länderna var dock i huvudsak ekonomiskt betingad. Man lämnade fattigdom och arbetslöshet bakom sig för att söka nya möjligheter i Amerika. Det gäller för både Sverige och Finland. Mellan åren 1870 och 1930 lämnade omkring 400 000 finländare sina hem och begav sig till Amerika. Boken innehåller 30 berättelser om den finländska Amerikautvandringen och bygger till största delen på inspelade intervjuer gjorda i Amerika 1971 och med återvandrare hemma i Sydösterbotten 1967–1980. Ann-Marie Ivars är språkvetare och professor emerita vid Helsingfors universitet.

Mathias Persson, *Det villrådiga samhället: Kungliga vetenskapsakademiens politiska och ekonomiska ideologi, 1739–1792* (Lund: Nordic Academic Press 2020). 344 s.

Kungliga Vetenskapsakademien var en viktig institution i det svenska 1700-talssamhället och samlade vetenskapsmän och lärda verksamma inom olika områden. Organisationen hade även ett nära band till eliten och makt-havarna. I denna vetenskapliga bok studeras institutionens politiska och ekonomiska synsätt under åren 1739–1792 mot bakgrund av dess täta förbindelser med samhällsledningen. Ett huvudresultat av studien är att organisationens samarbete med hattpartiet färgade av sig på dess människo- och samhällssyn. För samtidigt som akademiens ledamöter förde fram nya idéer om individens förmåga att ta eget ansvar så var de politiskt konservativa och slog vakt om det rådande. Mathias Persson är fil. dr i idé- och lärdomshistoria vid Uppsala universitet.

Marianne Sandels, *António Vieira: En högrest gestalt i 1600-talets Portugal, övriga Europa och Brasilien* (Uppsala: Almqvist & Wiksell 2020). 146 s.

António Vieira (1608–1697) var portugisisk jesuit, diplomat och författare till flertalet filosofiska skrifter. Redan som ung anslöt han sig till jesuitorden och verkade som ordensmedlem som präst och missionär i Brasilien. Han gav där sitt stöd åt den exploaterade ursprungsbefolkningen. Därefter var han verksam i Europa som diplomat och hade bland annat flera uppdrag åt drottning Kristina i Rom. Om denne inflytelserike och lärde person handlar denna livsverksbiografi. Marianne Sandels är filosofie hedersdoktor vid Uppsala universitet.

Gunnar Wetterberg, *Ingenjörerna* (Stockholm: Albert Bonniers förlag 2020). 365 s.

Tekniken gör människan, menar författaren i denna bok om ingenjörernas historia i Sverige. Det var homo sapiens förmåga att med verktyg och vapen fiska, laga mat och skylla sig mot väder och vind som gjorde att människan överlevde i en hotfull omvärld. Teknik har utgjort förutsättningen för civilisation. I boken, som vänder sig till en bred målgrupp, belyser författaren hur ingenjörskonsten lagt grunden för det svenska näringslivet och välfärden. Det har varit en teknisk utveckling på gott och ont. Vapen kan användas till att döda och förinta. I dag lever människan med stora problem med koldioxidutsläpp, rovfiske av världens hav och klimatförändringar. Ingenjörernas främsta insatser gjordes under 1800-talet, bidrag som lade grunden till Sveriges industrialisering. Gunnar Wetterberg är författare till flera uppmärk-

sammade historiska böcker och är ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien och Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien.

Poul Villaume, *Frygtens logik: Den kolde krig – en ny global historie 1917–1961* (Köpenhamn: Gads förlag 2020). 528 s.

I den här populärvetenskapliga boken presenteras i överskådligt format bakgrunden till det kalla kriget, konfliktens komplexa karaktär och drivkrafterna i den. Författaren bygger sin framställning på den senaste internationella forskningen och på nytt arkivmaterial, som släppts de senaste 15–20 åren. Boken är kronologiskt upplagd och startar med det första världskriget och den ryska revolutionen och går sedan fram till Kennedys tillträde som president 1961. Poul Villaume är professor i samtidshistoria vid Saxo-Institutet vid Köpenhamns universitet.

Oscar Österberg, *En neutral historia? Den svenska allmänhetens uppfattningar om svensk utrikespolitik under det andra världskriget* (Stockholm: Forum för levande historia 2020). 45 s.

I denna rapport presenteras resultat från en Sifo-undersökning, som gjordes på uppdrag av Forum för levande historia våren 2020, angående allmänhetens syn på Sverige under andra världskriget. Majoriteten av de som svarat (63 procent) ansåg att Sverige hade en svag försvarsmakt och att den svenska regeringen gjorde rätt i att hålla landet utanför kriget till varje pris. Andra (21 procent) menade i stället att Sverige bedrivit en opportunistisk politik som syftade till att ge landet fördelar och vars inriktning följde krigslyckan. I rapporten ingår en historiografisk bakgrundsteckning, frågeställningar, datainsamling och metod samt presentation och analys av resultaten.

ANTOLOGIER

Jonathan Adams, Cordelia Heß & Christhard Hoffmann (red.), *Antisemitism in the North: History and State of Research*, Religious Minorities in the North: History, Politics, and Culture 1 (Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH 2020). 302 s.

Antisemitismen är inte enbart utbredd i Norden utan har också ökat avsevärt under de senaste två decennierna. Antisemitismen och hatet mot judar kommer från såväl högerhåll och islamister som vanligt folk. Från politikers och myndigheters håll görs flera insatser men majoriteten av dessa är fokuserade på att sprida kunskaper om Förintelsen och andra världskriget. I antologin uppmärksammas forskning kring antisemitism i Norden och

ställer denna i kritisk jämförelse med det internationella forskningsläget. Förutom redaktörerna medverkar: Paavo Ahonen, Sofie Lene Bak, Richard Cole, Lars Dencik, Firouz Gaini, Karin Kvist Geverts, Simo Muir, Clemens Räthel, Oula Silvennoinen, Kjetil Braut Simonsen och Vilhjálmur Örn Vilhjálmsson.

Peter Aronsson, Andrej Slávik & Birgitta Svensson (red.), *Images in History: Towards an (Audio)visual Historiography*, Konferenser 99 (Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 2020). 280 s.

I *Images in History* diskuteras och problematiseras avbildningar i en vid mening och idéerna om dylika som historiska källor och artefakter. Å ena sidan, hur kan bilder, illustrationer och fotografier användas för att utforska historien och skapa ny mening åt det förflutna? Å andra sidan, hur har bilder, illustrationer och fotografier uppfattats som historiska artefakter och källor till kunskap om det förflutna? Förutom redaktörerna medverkar: Ariella Azoulay, Marcus Banks, Jaimie Baron, Magnus Bærtås, Carlo Ginzburg, Karin Gustavsson, Maria Lantz, Oscar Mangione, Deimantas Narkevicius, Helene Larsson Pousette, Sylvie Rollet, Marcia Sá Cavalcante Schuback, Lina Selander, Michelle Teran, Malin Wahlberg och Louise Wolthers.

Karl Bruno & Per Lundin (red.), *Önskad och ifrågasatt: Lantbruksvetenskapernas akademisering i 1900-talets Sverige* (Lund: Arkiv förlag 2020). 331 s.

Från att ha bedrivits ofta i nära samarbete med eller av näringarna själva under 1800-talet kom lantbruksvetenskaperna att alltmer införlivas i det akademiska under 1900-talet. En dragkamp uppstod då mellan näringarnas (jordbrukets och skogsbrukets) behov och intressen och akademiens intressen. I antologin uppmärksammas denna dragkamp och dess betydelse för lantbruksvetenskapernas utveckling. Vad hände med de verksamheter som traditionellt motiverats av nytta när de inlemmades i akademiens norm- och värdesystem? Förutom redaktörerna medverkar: Jenny Beckman, Henrik Björck, Jimmy Jönsson, Thomas Kaiserfeld, Erland Mårald, Ingemar Petersson, Anna Sténs, Gabriel Söderberg och Anna Tunlind.

Pia Bygdéus, Torbjörn Eriksson & Erik Wallrup (red.), *250 – Kungl. Musikaliska Akademien 1771–2021*, Kungl. Musikaliska Akademiens skriftserie nr 148 (Stockholm: Gidlunds förlag 2020). 247 s.

I den här rikt illustrerade festskriften uppmärksammas Kungliga Musikaliska Akademien, som firade 250-årsjubileum 2020. Akademien grundades 1771 för att möjliggöra musikalisk bildning och utbildning i Sverige och skapa en

svensk musiktradition. Akademien var under närmare 200 år huvudman för all högre musikutbildning. I boken ges en bakgrund till bildandet, hur den musikaliska mångfalden sett ut och om kvinnorna i den musikaliska akademien med mera. Förutom redaktörerna medverkar: Gunnar Bucht, Hanna Enefalk, Bengt Holmstrand, Boel Lindberg och Märta Ramsten.

Peter Degerman, Katarina Giritli Nygren & Sara Nyhlén (red.), *Kulturell hållbarhet – Vad är det? Om begreppets innehåll, användning och vetenskapliga relevans* (Göteborg & Stockholm: Makadam förlag 2020). 193 s.

Kultur är ett problematiskt begrepp, ofta värdeladdat, både gränslöst och begränsande. Det kan också vara fint eller fult, oklart och hotfullt eller ge utrymme för nya ordningar. I denna forskningsantologi närmar sig författarna hållbarhet utifrån ett kulturperspektiv, som kan innehålla flera dimensioner såväl sociala som historiska. Kulturbegreppets mångtydighet och variationsrikedom medför att boken uppehåller sig i ett mellanrum, den vare sig börjar eller slutar i en definition. Författarna lyfter fram dels en begreppslik nivå, dels följer ett antal texter som prövar att tillämpa kulturell hållbarhet i empiriska analyser. Boken avslutas med att behandla frågor kring etik och moral. Förutom redaktörerna medverkar: Helen Asklund, Jerker Bexelius, Rosalie E. Böge, Cecilia Dahlbäck, Karin Jarnkvist, Anders E. Johansson, Sven Anders Johansson, Bengt Gunnar Jonsson, Ulrika Lif, Minna Lundgren, Carola Nordbäck, Eva Nordlinder, Magdalena Petersson McIntyre, Angelika Sjöstedt och Elisabeth Wollin.

Ann-Katrin Hatje & Gunnar Artéus (red.), *Forskarliv: Självporträtt av samtida svenska historiker* (Stockholm: Carlssons bokförlag 2020). 214 s.

Mycket har hänt i forskningsvärlden de senaste 50 åren, i synnerhet inom historieämnet. I *Forskarliv* ges 15 professorer med historisk och annan humanistisk forskningsinriktning möjligheten att i det personliga självporträttets form reflektera över sina egna vetenskapliga insatser och intressen för historia och humaniora. De har själva fått bestämma var tyngdpunkten ska ligga. Bidragsgivare har varit verksamma från mitten av 1960-talet fram till våra dagar. Förutom redaktörerna medverkar: Gunnar Broberg, Alf W. Johansson, Martin Kylhammar, Bo Lindberg, Inga Sanner, Erland Sellberg, Bo Stråth, Eva Helen Ulvros, Ulla Wikander, Kent Zetterberg, Maria Ågren och Klas Åmark.

Catarina Karlsson & Gert Magnusson (red.), *Iron and the Transformation of Society: Reflexion of Viking Age Metallurgy*, Jernkontorets bergshistoriska skriftserie 51 (Stockholm: Jernkontoret 2020). 222 s.

Järn och stål har spelat en stor roll för samhällets utveckling i över 2 500 år. Allt oftare hörs forskare betona vikten av att det funnits en inhemsk järnproduktion i Skandinavien. Redan så tidigt som under 900-talet fanns en storskalig järnproduktion i Bergslagen. Framväxten av förbättrade metoder för denna järnframställning utgjorde en moderniserande faktor för såväl det vikingatida samhället som för framväxten av det medeltida. I den här forskningsantologin presenteras olika aspekter på järnets och Sveriges vikingatida respektive medeltida modernisering. Förutom redaktörerna medverkar: Charlotte Hedenstierna-Jonsson, Thomas Lindkvist, Daniel Sahlén och Torun Zachrisson.

Henrik Rahm, David Dunér, Sten Hidal & Bibi Jonsson (red.), *I Pallas Athenas huvud: Hundra år av humaniora*, Skrifter utgivna av Vetenskapsso-cieteten i Lund nr 98 (Lund: Vetenskapsso-cieteten och Makadam förlag 2020). 255 s.

I denna jubileumsantologi tillägnad Vetenskapsso-cieteten i Lund, som firade 100 år 2020, presenteras humaniora i all sin bredd. Essäerna spänner över fem teman: Vetenskapsso-cietetens historia, Humanioras värde, Humaniora i samhället, Humaniora och konstarna samt Humanioras nya horisonter. Bidragen visar hur mångfacetterade forskningsperspektiven har varit och är inom humaniora. Förutom redaktörerna medverkar: Patrick Amsellem, Lars Gustaf Andersson, Göran Bexell, Gunnar Broberg, Marie Cronqvist, Jonas Granfeldt, Charlotte Hagström, Lena Halldenius, Isak Hammar, Erik Hedling, Lisa Holm, Karin Johansson, Anna Jonsson, Thomas Kaiserfeld, Charlotta Levay, Max Liljefors, Peter Luthersson, Björn Magnusson Staaf, Kjell Å. Modéer, Svante Nordin, Karin Nykvist, Göte Paulsson, Anders Sig-rell, Jayne Svenungsson, Elsa Trolle Önnerfors, Ola Wikander, Lynn Åkes-son och Johan Östling.

Johan Östling, David Larsson Heidenblad & Anna Nilsson Hammar (red.), *Forms of Knowledge: Developing the History of Knowledge* (Lund: Nordic Academic Press 2020). 304 s.

I dag är kunskapshistoria ett etablerat och självständigt forskningsfält. Antologin beskriver hur det gick till och sammanfattar också de senaste årens diskussioner och utveckling inom ämnet. Boken är indelad i tre delar: "Expanding the field", "Examining key concepts" och "Setting knowledge in

motion". De som medverkar i antologin är alla aktiva forskare inom forskningsfältet antingen i den kunskapshistoriska forskningsmiljön i Lund eller på andra orter och inom närliggande discipliner. Förutom redaktörerna medverkar: Peter K. Andersson, Staffan Bergwik, Erik Bodensten, Kajsa Brillman, Karolina Enquist Källgren, Martin Ericsson, Mise Groesmeyer, Karl Haikola, Linn Holmberg, Victoria Höög, Björn Lundberg, Cecilia Riving, Maria Simonsen, Laura Skouvig och Joachim Östlund.

ARKIVÖVERSIKTER, KÄLLPUBLIKATIONER OCH HANDBÖCKER

Bo Franzén, Gösta Hedegård & Roger Svensson, *Acta Monetaria Sueciae: Sveriges handlingar om mynt, priser och ädelmetaller 1164–1318* (Stockholm: Svenska Numismatiska Föreningen 2019). 366 s.

Denna källutgåva presenterar Sveriges äldsta skriftliga dokument över mynt, priser och ädelmetaller ur Riksarkivets databas Svenskt Diplomatariums Huvudkartokek, SDHK. Boken innehåller totalt 526 brevposter om urkund som beskriver beslut och ekonomiska överenskommelser såsom donationer, testamenten, jordskiften, kyrkliga och kungliga påbud, köp, pantsättningar etcetera. I dessa upprättade dokument återfinns olika slags värdeenheter såsom vägt i mark silver eller räknat i mark penningar. Dessa utspridda värdeenheter i det historiska källmaterialet har författarna letat upp och excerperat. Bo Franzén är docent i ekonomisk historia vid Stockholms universitet. Gösta Hedegård är fil. dr i latin vid Stockholms universitet och var under flera år verksam vid Svenskt Diplomatarium. Roger Svensson är docent i nationalekonomi och verksam som senior forskare vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN).

Lotta Fernstål & Charlotte Hyllén-Cavallius, *Ett lapptäcke av källor: Kunskapsproduktion om romer och resande vid arkiv och museer* (Lund: Nordic Academic Press 2020). 176 s.

De historiska källorna om romer och resande i Sverige är ofta ensidiga, fördomsfulla och fyllda med missuppfattningar. De är som regel äldre texter och skrivna utifrån majoritetssamhällets synvinkel. I *Ett lapptäcke av källor* tar författarna grepp om dessa äldre textsamlingar och sätter fokus på insamlarna. De diskuterar kritiskt materialens tillkomst och användandet av dem, gör närläsningar och kontextualiserar arkivmaterialet vid bland annat Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet. Boken är tillkommen inom den teoretiska ramen för bland annat Romani studies och kritiska kulturarvsstudier, arkivstudier och folkloristik. Lotta Fernstål är fil.

dr i arkeologi och forskare vid Statens historiska museer. Charlotte Hyltén-Cavallius är fil. dr i etnologi, docent i minoritetsstudier vid Åbo Akademi, Finland och verksam som forskare vid institutet för språk och folkminnen.

Victor Klemperer, *Intill slutet vill jag vittna: Dagböcker 1933–1945* (Stockholm: Norstedts 2020). 910 s.

Victor Klemperer (1881–1960) var född i en tysk-judisk familj men konverterade som ung till kristendomen och deltog senare som frivillig i tyska armén under första världskriget. Trots sin judiska bakgrund hamnade aldrig Klemperer i koncentrationsläger utan överlevde kriget tillsammans med sin fru Eva. Hans utförliga dagböcker 1933–1945 skildrar nazisternas maktövertagande och de orättvisor och fasor som drabbade judarna. Det är ett viktigt dokument som ingående och detaljerat beskriver nazidiktaturens vardag och upptakten till Förintelsen. Den 27 februari 1942 skriver han om utrotning och massgravar i Baltikum och i Polen: "För övrigt har det länge berättats att många evakuerade inte ens kommer levande till Polen. De gasas ihjäl i boskapsvagnen under färden och sedan stannar vagnen på sträckan vid en förberedd massgrav."

Märtha Norrback (utg.), *Hushållsbok för Stensböle gård: Recept, råd och huskurer från 1700-talet* (Stockholm & Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland & Appell förlag 2020). 287 s.

Hur såg hushållet och arbetet ut på en 1700-tals-storgård? Hur såg vardagen och festerna ut? Barbro Hästeskos (1698–1771) hushållsbok eller Stensböle hushållsbok ger en sådan kulturhistorisk inblick i livet på en storgård. Hushållsböcker från tiden ger möjlighet att studera dels kvinnors liv och arbete i form av vardagligt arbete dels högreståndskvinnornas kulturbärande arbete som förnyade herrgårdskulturen både från en generation till en annan och inom familjen. I Hästeskos hushållsbok ingår dessutom en receptsamling som innehåller råd om matlagning och huskurer, vilken här ges ut i tryck. Här kan man få reda på allt från hur man tillagar gäddkaka, fyller kräftor och gör rullsylta på grisfötter till tillverkning av ljus och bläck och råd för konservering samt botar gulsot med hjälp av urin.

Åke Norström, *Vården och staten: Källor till hälso- och sjukvårdens historia från medeltiden till 1967*, I–II, Skrifter utgivna av Riksarkivet 41 (Stockholm: Riksarkivet 2020). 268 s. + 289 s.

Statens roll inom hälso- och sjukvården har varit föremål för diskussion under historien. I den här arkivguiden presenteras de centrala källorna till

sjukvårdens utseende och funktion från medeltiden fram till 1960-talet. I den första delen behandlas statsmakterna och medicinalväsendet, kroppssjukvården på hospital och lasarett, medicinsk öppenvård och folkhälsa, omvårdnad och rehabilitering, tandhälsovård och författningar och utredningar. Arkiven innehåller även källor som belyser förhållandena i Finland fram till 1809. I den andra delen uppmärksammas smittskydd och epidemisk sjukvård, psykiskt sjuka och intellektuellt funktionsnedsatta, rätts- och socialpsykiatri, alkoholpolitik och missbruksvård, rättsmedicin, apotek och läkemedelskontroll och författningar och utredningar. Åke Norström är förste arkivarie vid Riksarkivet.

Svenskt biografiskt lexikon (171): Svensson–Szende, under redaktion av Åsa Karlsson (Stockholm: SBL 2020). 160 s.

Svenskt biografiskt lexikon (SBL) är ett personhistoriskt lexikon som började ges ut 1917 och som tar med personer som varit verksamma i Sverige, eller som verkat för Sverige utomlands. Endast avlidna personer biografieras (till och med band tio togs dock även levande personer med). Det senaste häftet, nummer 171, behandlar Svensson–Szende. I det rika persongalleriet återfinns den medeltida kungliga sverkerska ättens medlemmar, skådespelaren Max von Sydow och författaren och mediechefen Barbro Svinhufvud med flera kända och mindre kända personer.